

Momentplanering: Samhällsekonomi

Ekonomi betyder hushållning, hushållning med knappa resurser, vilket alltid har varit en faktor i människors liv, även på samhällsnivån ända sedan samhällen började växa fram med jordbruksrevolutionen 10 000 år sedan. Från att ha handlat om byars överlevnad, till fokus på enskilda stater, står vi nu inför nya utmaningar som den globaliserade ekonomin och sinande naturresurser. En arbetare i Sverige utkonkurreras av en arbetare i Kina och våra "svenska" fiskpinnar är i själva verket från Norge, innan de får åka till Asien för att filéas innan de paneras och försteks i Frankrike och hamnar i våra butiker.

Schema

	On	To
4	Samhällsekonomiska system och ekonomins aktörer	Utbud- och efterfrågemodellen
5	forts. + Konkurrens	Delprov * , delarna A+B (30 minuter)
6	#FramtidTornedalen	Eget arbete: Del C, frågorna 1-8
7	Ekonomisk tillväxt: BNP och konjunkturer	Sveriges ekonomisk-politiska mål Inflation och arbetslöshet
8	Finanspolitik/penningpolitik	Kunskapstest

* Resultatet av delprovet tas med i resultatet för kunskapstest. Om delprovet inte godkänns eller om du är missnöjd med resultatet, får du ny möjlighet att skriva det i samband med kunskapstestet.

Mål

Under momentet ska punkter 2-3 i ämnets syfte behandlas:

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande:

1. Kunskaper om historiska förutsättnings betydelse samt om hur olika ideologiska, politiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållande påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.
2. Förmåga att analysera samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder.

Kunskapskrav

E	C	A
Eleven kan översiktligt redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna.	Eleven kan utförligt redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna.	Eleven kan utförligt och nyanserat redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna.
I sin analys förklarar eleven enkla samband och drar enkla slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.	I sin analys förklarar eleven samband och drar välgrundade slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.	I sin analys förklarar eleven komplexa samband och drar välgrundade slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.
Dessutom kan eleven översiktligt redogöra för de historiska förutsättningarnas betydelse och dra enkla slutsatser om hur nutida samhällsförhållanden, exempelvis arbetslivets utveckling, påverkas och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.	Dessutom kan eleven utförligt redogöra för de historiska förutsättningarnas betydelse och dra välgrundade slutsatser om hur nutida samhällsförhållanden, exempelvis arbetslivets utveckling, påverkas och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.	Dessutom kan eleven utförligt och nyanserat redogöra för de historiska förutsättningarnas betydelse och dra välgrundade och nyanserade slutsatser om hur nutida samhällsförhållanden, exempelvis arbetslivets utveckling, påverkas och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.
Eleven diskuterar översiktligt orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna. Eleven kan ge enkla argument för sina ståndpunkter och värderar med enkla omdömen andras ståndpunkter.	Eleven diskuterar utförligt orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna. Eleven kan ge välgrundade argument för sina ståndpunkter och värderar med enkla omdömen andras ståndpunkter.	Eleven diskuterar utförligt och nyanserat orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna. Eleven kan ge nyanserade argument för sina ståndpunkter och värderar med nyanserade omdömen andras ståndpunkter.
Eleven kan översiktligt redogöra för individens rättigheter och skyldigheter i rollen som konsument, förhållandet mellan hushållets inkomster och utgifter, tillgångar och skulder samt för sambanden mellan den privata ekonomin och samhällsekonomin.	Eleven kan utförligt redogöra för individens rättigheter och skyldigheter i rollen som konsument, förhållandet mellan hushållets inkomster och utgifter, tillgångar och skulder samt för sambanden mellan den privata ekonomin och samhällsekonomin.	Eleven kan utförligt och nyanserat redogöra för individens rättigheter och skyldigheter i rollen som konsument, förhållandet mellan hushållets inkomster och utgifter, tillgångar och skulder samt för sambanden mellan den privata ekonomin och samhällsekonomin.

Material

Almgren, Hans & Höjelid, Stefan & Nilsson, Erik. *Reflex 123*. Malmö: Gleerups 2012. s 303-344 (GRÖN)

Almgren, Hans & Höjelid, Stefan & Nilsson, Erik. *Reflex PLUS*. Malmö: Gleerups 2011. s 255-284 (GRÖN)

Lektionsmaterial, publicerat på den fantastiska sajten, jji.se

Instuderingsfrågor

Sidhänvisningar vid frågorna (BLÅ/GRÖN).

A. Ekonomiska system, marknader och aktörer

1. Vad innebär det att ekonomi handlar om “hushållning med begränsade resurser”?
(303/245)
2. Vad är produktionsfaktorer? (303/245)
3. Förklara kort de tre huvudsakliga produktionsfaktorerna. (303-4/245-6)
4. Ange och förklara nationalekonomins grundläggande frågor. (305/247)
5. Hur besvaras nationalekonomins grundläggande frågor i en marknadsekonomi?
(305-6/247-8)
6. Vem var Adam Smith och vilka var hans viktigaste argument för marknadsekonomi?
(305/247)
7. Hur besvaras nationalekonomins grundläggande frågor i en planekonomi?
(306-7/248-9)
8. Vad innebär blandekonomi? Ge exempel på länder som präglas av blandekonomi.
(307/249)
9. Ange och förklara de fyra huvudsakliga aktörerna i en sluten ekonomi.
(308-11/250-3)
10. Vad består den offentliga sektorns inkomster av? (309/251)
11. Vad är transfereringar? Ge exempel. (308-9/250-1)
12. Vad är subventioner? Ge exempel.
13. Vad är ränta? (311/253)
14. Vad är räntegapet? (311/253)
15. Beskriv kort produktmarknaden, arbetsmarknaden och kreditmarknaden.

B. Marknadskrafterna: Utbud- och efterfrågemodellen och konkurrens

1. Vad innebär perfekt konkurrens? (313/255)
2. Rita upp en utbud- och efterfrågemodell: (313-5/255-7)
  - a. Förklara varför efterfrågekurvan lutar som den gör.
  - b. Förklara varför utbudsfrågan lutar som den gör.
  - c. Vad är jämviktspriset?
  - d. Varför kan inte priset på marknaden vara högre eller lägre än jämviktspriset?
3. Visa och förklara med hjälp av utbud- och efterfrågemodellen vad som händer med jämviktspris och produktionsmängd på marknaden för kaffe om en larmrapport visar att kaffe leder till våldsamt diarré.
4. Vad är det för skillnad på priskänsliga och prisokänsliga varor?

5. Visa och förklara med hjälp av utbud- och efterfrågemodellen vad som händer med jämviktspris och produktionsmängd på marknaden för dasspapper (en prisokänslig vara) om en plötslig träddöd gör att en tredje del av träden ruttar bort.
6. Den perfekta marknaden som förutsätts i utbud- och efterfrågemodellen finns sällan i verkligheten. Vilka tre vanliga former av marknadsmisslyckanden finns det? Förklara dem kort. (316/258)
7. Förklara följande begrepp om konkurrens: (316-9/258-61)
  - a. Monopol
  - b. Oligopol
  - c. Monopolistisk konkurrens
  - d. Kartell

C. Tillväxt och konjunkturer

1. Vad är bruttonationalprodukten, BNP? (322/264)
2. Vad mäter man med BNP och BNP per capita? (322/264)
3. Vilka brister har BNP som mått på välfärd? (322-3/264-5)
4. Vilka alternativa mått på välfärd finns det? Ge två exempel. (324/266)
5. Vilka är Sveriges ekonomisk-politiska mål? (327/269)
6. Vad är tillväxt? (328/270)
7. Vilka två huvudsakliga sätt finns det för att få ekonomisk tillväxt? (328-9/270-1)
8. Rita upp en konjunkturmodell med trend och faktisk konjunktur, och förklara vad modellen visar. (329-30/271-2)
9. Jämför vad som kännetecknar hög- respektive lågkonjunktur. (329-30/271-2)
10. Beskriv utförligt varför vi inte kan ha en ständig högkonjunktur. (330-1/272-3)
11. Förklara följande begrepp: (330/272)
  - a. Recession
  - b. Depression
  - c. Inflation
  - d. Deflation
12. Vad innebär hyperinflation? Ge exempel på en stat som drabbats av det. (332/274)
13. Förklara de fyra huvudsakliga orsakerna till att inflation uppstår. (Använd gärna utbud- och efterfrågemodellen) (333/275)
14. Vilka skadliga effekter kan inflationen ha på ett lands ekonomi? (333-4/275-6)
15. Hur mäter man inflation? (335/277)
16. Vad är det för skillnad på konjunkturarbetslöshet och strukturarbetslöshet? (335/277).

D. Ekonomisk politik

1. Vad är finanspolitik? (338/280)
2. Vad innebär det att staten för en expansiv finanspolitik? När bör staten göra det?
3. Vad innebär å andra sidan att staten för en kontraktiv (åtstramande) finanspolitik?
När bör staten göra det?
4. Förklara följande begrepp: (338/280)
  - a. Utgiftstak
  - b. Överskottsmål
5. Läs artikeln om statens finanser inför 2015 nedan.
  - a. Finansministern har sagt att det ser mörkt ut, vad ?
  - b. Var befinner vi oss på konjunkturcykeln?
  - c. Vilken typ av finanspolitik har man beslutat att föra genom budgeten?
6. Vad är Riksbanken? (342/284)
7. Vad är reporäntan? (342/284)
8. Vad är det Riksbanken vill styra med reporäntan? (342/284)
9. Hur kan reporäntan påverka marknadsräntorna? (342-3/284-5)
10. Vad innebär det att Riksbanken för en expansiv penningpolitik? När bör Riksbanken göra det? (343/385)
11. Vad innebär det å andra sidan att Riksbanken för en kontraktiv (åtstramande) penningpolitik? (343/385)
12. Läs Riksbankens information om senaste räntebeslutet på nedan.
  - a. Vilket beslut har Riksbanken tagit om reporäntan?
  - b. Hur motiverar man beslutet?
  - c. När i tiden tror man att det är dags för räntehöjning? Vad är det som gör att man då måste höja räntan?

Nollränta under längre tid

Datum 2014-12-16

För att inflationen ska stiga mot målet tillräckligt snabbt och för att minska risken att inflationsförväntningarna på längre sikt fortsätter att falla behöver penningpolitiken bli mer expansiv. Riksbankens direktion bedömer därför att reporäntan behöver vara kvar på noll procent under en något längre tid än i tidigare prognos. Först under andra halvåret 2016, då KPIF-inflationen är nära 2 procent, är det lämpligt att börja höja räntan. Skulle penningpolitiken behöva bli ännu mer expansiv handlar det i första hand om att fortsätta skjuta på en första höjning av reporäntan. Riksbanken förbereder även ytterligare åtgärder som kan användas för att göra penningpolitiken mer expansiv. Sådana åtgärder ska vid behov kunna presenteras med start från nästa penningpolitiska möte.

Lågt oljepris stimulerar tillväxten och dämpar inflationen

Konjunkturåterhämtningen i omvärlden fortsätter men det är stora skillnader i tillväxt mellan länderna. I USA och Storbritannien är tillväxten god medan utvecklingen i euroområdet är fortsatt dämpad. Oljepriset har fallit kraftigt. Det lägre oljepriset bedöms ge en viss positiv stimulans åt tillväxten i många länder. Samtidigt innebär prisfallet att prognosen för inflationen i omvärlden är lägre.

Konjunkturen stärks men inflationen är för låg

Den svenska konjunkturen fortsätter att förbättras. Sedan oktober har den ekonomiska utvecklingen varit i linje med Riksbankens prognos. BNP och sysselsättning bedöms fortsätta stiga.

Men inflationen är för låg och bedöms bli något lägre under en tid, främst till följd av det fallande oljepriset. Därtill har inflationsförväntningarna på längre sikt sjunkit ytterligare något och ligger under inflationsmålet på 2 procent. För att inflationen ska stiga mot målet tillräckligt snabbt och för att minska risken att inflationsförväntningarna på längre sikt fortsätter att falla behöver penningpolitiken bli mer expansiv.

Nollränta tills inflationen är nära 2 procent

Riksbankens direktion har därför beslutat att lämna reporäntan oförändrad på noll procent och bedömer att reporäntan behöver vara kvar på noll under en något längre tid jämfört med prognosen i oktober. Den expansiva penningpolitiken understryker att Riksbanken värnar inflationsmålet roll som nominellt ankare för pris- och lönebildningen.

Den låga räntan väntas tillsammans med stigande efterfrågan från omvärlden leda till att den ekonomiska aktiviteten i Sverige ökar under de närmaste åren. Då kan företagen höja sina priser och på så vis i större utsträckning föra över sina kostnadsökningar till konsumenterna. Därmed väntas inflationen stiga. Den nya räntebanan innebär att reporäntan ligger kvar på noll procent tills KPIF-inflationen är nära 2 procent.

Först under andra halvåret 2016 bedöms det vara lämpligt att börja höja räntan.

Skulle penningpolitiken behöva bli ännu mer expansiv handlar det i första hand om att fortsätta skjuta på en första höjning av reporäntan. Riksbanken förbereder även ytterligare åtgärder som kan användas för att göra penningpolitiken mer expansiv. Sådana åtgärder ska vid behov kunna presenteras med start från nästa penningpolitiska möte.

	2013	2014	2015	2016	2017
<i>KPI</i>	0,0	-0,2 (-0,2)	0,3 (0,4)	2,0 (2,1)	3,2 (3,2)
<i>KPIF</i>	0,9	0,5 (0,5)	1,0 (1,2)	2,0 (2,0)	2,1 (2,0)
<i>BNP</i>	1,3	1,8 (1,9)	2,6 (2,7)	3,3 (3,3)	2,3 (2,3)
<i>Arbetslöshet, 15-74 år, procent</i>	8,0	7,9 (7,9)	7,5 (7,4)	6,9 (6,9)	6,6 (6,6)
<i>Reporänta, procent</i>	1,0	0,5 (0,5)	0,0 (0,0)	0,2 (0,3)	1,1 (1,4)

*Årlig procentuell förändring, årsgenomsnitt

Anm. Bedömningen i den penningpolitiska rapporten i oktober 2014 inom parentes.

Källor: SCB och Riksbanken

	2014 kv 3	2014 kv 4	2015 kv 4	2016 kv 4	2017 kv 4
<i>Reporänta</i>	0,3	0,1 (0,1)	0,0 (0,0)	0,5 (0,8)	1,5 (1,8)

*Procent, kvartalsmedelvärden

Anm. Bedömningen i den penningpolitiska rapporten i oktober 2014 inom parentes.

Källa: Riksbanken

Ekonomer inte oroliga för Sveriges finanser

Publicerad 2014-10-13 12:01

Finansministern Magdalena Anderssons sågning av svensk ekonomi handlar om politisk taktik. Det är ett sätt att sänka förväntningarna - och kunna höja skatterna. Det hävdar flera ekonomer.

– Det är logiskt och politiskt förväntat att agera så och underlättar sedan när man ska utvärdera politiken. Hävdar man att man hade ett dåligt utgångsläge framstår man i bättre dager och får större manöverutrymme om man inte lyckats hålla hårt i statsfinanserna. Det gäller att få ner förväntningarna, säger Robert Bergqvist, chefsekonom på SEB.

Samtidigt ger ekonomerna den nya finansministern rätt när det gäller budgetunderskottet. Men ingen vill utmåla Sverige som ett land som står dåligt rustat inför framtida ekonomiska utmaningar.

– Å ena sidan tycker jag att de är alldeles för optimistiska om tillväxten de kommande åren. Å andra sidan målar de upp en bild av att Sverige står väldigt svagt rustat, och med tanke på den kris vi har gått igenom är det ju tvärtom så att Sverige har klarat sig väldigt bra under den här krisen, säger Annika Winsth, chefsekonom på Nordea till TT.

När alliansen tog över efter valet 2006 rådde ett strukturellt budgetöverskott, sedan när finanskrisen slog till 2008 använde den dåvarande regeringen pengarna för att stimulera ekonomin, bland annat genom att sänka skatten.

– Ett syfte med rampolitiken är att kunna använda pengarna när konjunkturen blir sämre. Jag tror ingen hade velat se att man hade legat kvar på överskott under krisen, säger Erik Höglin, chef för offentliga finanser på Konjunkturinstitutet.

I dag är Sveriges statsskuld 40 procent av BNP. En siffra som enligt Robert Bergqvist är bra i internationella jämförelser.

– Det är när en offentlig skuld börjar komma upp mot 80 procent av BNP som det blir ett problem och tittar vi ute i Europa ligger vi bra till, flera länder börjar komma upp mot 100 procent av BNP.

– Jag är inte orolig för Sveriges finanser, säger Robert Bergqvist.

Däremot kan svenskarna räkna med flera skattehöjningar framöver. Även den rödgröna regeringens motto är att alla reformer ska vara finansierade krona för krona. Man har redan kommit med förslag på 20 miljarder i skattehöjningar.

– Vi delar bedömningen att man är ganska långt ifrån överskottsmålet och att det inte finns något utrymme för ofinansierade reformer de närmaste åren. Sedan kan man inte säga att det är någon kris i de offentliga finanserna. Vi ser inte att den finansiella marknaden har

tappat förtroende för svenska ekonomi och statsskulden är ganska låg, säger Erik Höglin, chef för offentliga finanser på Konjunkturinstitutet.

Det finns dock en brasklapp. Utvecklingen i världsekonomin oroar, krisen i Europa kan förvärras och man vet inte vad som händer med Kina. En svag tillväxt i omvärlden kan slå hårt mot det exportberoende Sverige.

– Det kan ge sämre ekonomisk utveckling i Sverige som gör att vi får sämre offentliga finanser, säger Robert Bergqvist.

Ett annat hot är det parlamentariska läget med en svag regering som måste söka stöd i riksdagen vilket kan tvinga fram kompromisser, och som brukar leda till sämre statsfinansier.

Robert Bergqvist ifrågasätter även om det är rimligt att hålla fast vid överskottsmålet på 1 procent av BNP. Något som även finansminister Magdalena Andersson har öppnat för att förändra.

– Jag tycker att när den offentliga skulden är så låg som den är på 40 procent är det dags att ompröva det och föra en mer expansiv ekonomisk politik, säger Bergqvist.

Katarina Lagerwall

katarina.lagerwall@dn.se

<http://www.dn.se/ekonomi/ekonomer-inte-oroliga-for-sveriges-finanser/>